

Денисова А.О.
*аспірант кафедри соціології та психології
факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЕТАПИ ПОЛІТИЧНОГО ДІАЛОГУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Соціальна держава постає як результат політичного розвитку, вона не є характеристикою, притаманною державі від самого початку, а, натомість формується у результаті політичного діалогу. На сучасному етапі політичних трансформацій в Україні особливої ваги набуває дослідження історичних джерел та основних чинників формування соціальної держави. Адже, соціальна держава не з'явилась спонтанно, - концептуалізація поняття соціальної держави відбувалась у європейському інтелектуальному просторі протягом століть.

Політичний діалог має сприяти визначенню сучасної моделі соціальної держави, яка б забезпечила задоволення загальнонаціонального інтересу через знаходження точок дотику, навіть, на перший погляд, у протилежних позиціях.

Зміст діалогу - дискурсивна взаємодія, наслідком якої є зміна поведінки основних учасники діалогу. Постійний діалог, як засіб вирішення гострих проблем сучасного суспільства, не має прийнятної альтернативи як на рівні індивідуальної політичної взаємодії, так і на рівні діалогу націй, держав, цивілізацій. Політичний діалог висуває ряд абсолютно конкретних вимог до учасників, зокрема, щодо узгодження інтересів, урахування цінностей, налаштованості на конструктив, ін.

Дослідженню сутності соціальної держави та напрямків її розвитку присвячено праці таких науковців, як М. Арагон, В. Беверідж, К. Біденкопф, К. Гаджиєв, Р. Дарендорф, А. Заєць, М. Кобець, В. Копейчиков, М. Козюбра, Г. Ламберт, В. Погорілко, В. Прокопенко, П. Рабінович, М. Цвік, Г. Чанишева, Ю. Шемшученко, ін.

У процесі політичного діалогу щодо соціальної держави на усіх історичних етапах важливу ролі відігравали положення, сформульовані видатними філософами та політичними діячами минулого, такими як Аристотель, Перикл Афінський, Цицерон, Н. Макіавеллі, К. Гельвецій, Августин Блаженний, Тома Аквінський, В. Оккам, Марсилій Падуанський, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г.-Г. Гегель, К. Маркс, Г. Моска, В. Парето, ін.

Політичний діалог може бути ефективним лише за виконання певних умов. На сучасному етапі політичний діалог розглядається як єдиний вихід з політичного конфлікту. Це «...переговори з підсумковою домовленістю, шлях від розходжень через обговорення до зближення позицій і рух до єдиного рішення. Дух діалогу - конструктивний пошук рішення в ході дискусії, полеміки, співставлення підходів й аргументів, ідей та рішень. У вииграші виявляються всі, якщо дивитися на вииграш, як на придатне для усіх вирішення проблеми суспільного життя, яка хвилює всіх учасників. У цілому для політичного діалогу характерні такі етапи: - визначення сторонами своєї позиції; - домовленість про надання темі, що обговорюється, однакового значення; - сторони діалогу повинні однаково трактувати основні терміни. Діалог має проходити за правилами раціонального політичного дискурсу» [2].

Фундаментальними для сучасного політичного діалогу щодо соціальної держави є філософські положення щодо ідеального політичного устрою (Платон, Аристотель, ін.), відносин індивіда з іншими індивідами та державою («полісу»), сутності «правління середніх» (Аристотель), соціального та правового зв'язку громадян, що знаходиться в основі спільноти (Цицерон). Філософська думка античності ставить

питання рівності, першооснови і сутності суспільства та держави, порядку і закону, цінностей, мети існування суспільства і держави, взаємної відповідальності громадянина і держави.

Відповідно до вчення Аристотеля, поліс (держава) інтерпретується як спілкування громадян з метою досягнення кращого життя для усіх. Аристотель виокремив три правильні (монархія, аристократія, політія) й три хибні (тиранія, олігархія, демократія) форми полісного устрою, при цьому правильні форми спрямовані на досягнення суспільного блага.

В епоху Римської імперії закріпилось розуміння юридичного регулювання відносин держави та громадян (Тит Лукрецій Кар, Марк Туллій Цицерон, Сенека, Светоній, ін.).

У Середньовіччі домінуючою була християнська доктрина, яка визначала повсякденне та державне життя людей під проводом церкви. Тут вже відбувається перенесення центру уваги з держави, як регулятора соціальних відносин на церкву, яка проголошує свою відповідальність за земні справи, у тому числі - питання соціальної справедливості. У працях єпископів Іоанна Златоуста, Василя Великого, Августина Блаженного обґрунтовується необхідність нерівності у суспільстві, вимога смиренності у земному житті.

Марсилій Падуанський зазначав, що «...Християни повинні бути найкращими громадянами, тому що за непокору людському законом їх чекає найбільше покарання» [1, с. 303].

У працях Августина Блаженного ставиться проблема соціальної справедливості, закладено основ розуміння свободи та рівності громадян. Також слід відзначити ідею «служіння», яка розвивається саме у християнській доктрині: священники (церква) не правлять, а служать суспільству. Саме ця ідея згодом поширюється на державну владу та визначає місію соціальної держави: служити людям.

У працях Н. Макіавеллі обґрунтовується «політична логіка», яка не підпорядковується ані церкви, ані моралі. Мова йде про те, що політика має власну ідеологію, яка протиставляється релігії та моралі. Отже, політичний діалог (як складова політичної діяльності - специфічної форми духовної діяльності) має власну специфіку, логіку та ідеологію. Це - сфера пошуку компромісів між різними соціальними групами, індивідами, які у процесі діалогу є рівними його учасниками, незалежно від їх віри, моральності та цінностей. Це важливий висновок, бо саме з цього періоду починається справжній політичний діалог щодо соціальних функцій держави.

Ідеї щодо автономності та вирішального значення політики відносно інших сфер соціального життя знайшли продовження у XVII-XVIII ст. У цей час у процесі політичного діалогу щодо соціальних функцій держави особливої ваги набувають теорія «природних прав» (спрямована проти феодалної залежності, на захист індивіда та його власності), теорія «суспільного договору» (джерело державної влади - договір людей) та концепція розподілу влади.

Отже, у цей період зроблено наступний крок у політичному діалозі щодо сутності держави й визначення її соціальних функцій, який стосувався відносин між громадянином та державою, між різними гілками влади.

У подальшому політичний діалог щодо змісту та функцій соціальної держави розвивається між такими суб'єктами, як політичні еліти, політичні партії, інституції громадянського суспільства, ін. Виокремлюються дві концепції держави, між представниками яких відбувається політичний діалог щодо формування соціальної держави: концепція «поліцейської держави» (Х. Вольф), яка спиралась на теорію освіченого абсолютизму та концепція «правової держави» (І. Кант), яка була частиною

ліберальних уявлень щодо держави.

Саме тому, основним напрямком політичного діалогу щодо формування соціальної держави стали дискусії між соціал-демократами та лібералами. Ще один напрямок діалогу - у середині соціалістичного табору - між поміркованими реформаторами (соціал-демократами, соціалістами) та радикалами-революціонерами («більшовицька» партія у Росії). Якщо перші пропонували досить конструктивну критику ліберальної моделі держави, то інші закликали до революції та руйнування існуючого ладу.

На сучасному етапі політичний діалог відбувається у нових умовах - на шляху від зародження європейської соціальної ідеї до запровадження принципів соціальної держави на територію усього Європейського Союзу. Це потребує від європейських політиків вирішення важливих завдань щодо «соціального виміру» аграрної політики, законодавства у сфері праці, забезпечення захисту виробників та споживачів товарів та послуг, пенсійного законодавства, політики соціального страхування тощо.

Таким чином, політичний діалог щодо формування соціальної держави пройшов ряд історичних етапів. На кожному з них діалог розгортався навколо вибору однієї з моделей: «поліцейська держава» vs «правова держава», «правова ліберальна держава vs правова соціальна держава», «авторитарна держава vs демократична держава», «соціалістична модель vs соціал-демократична модель».

Література

1. Суини М. Лекции по средневековой философии / М. Суини. - Средневековая политическая философия Запада. - Выпуск 2. - М., 2006. - 320 с.
2. Яковлев Д.В. Роль засобів масової інформації в конструюванні політичної реальності : автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02 [Електронний ресурс] / Д.В. Яковлев; кер. роботи Л.О. Ануфрієв; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». - Одеса, 2003. - 16 с. - Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1656>